



**Zondag 10 maart 2019**

**TivoliVredenburg - Grote Zaal - 15.00 uur**

**Serie Minimal Music**

# CANTO OSTINATO

**Aart Bergwerff**, orgel

**Kadir Sonuk**, derwisj

**Simeon ten Holt 1923-2012**

*Canto ostinato* (1976-79)

*Canto ostinato* werd in 1979 voltooid in Bergen aan Zee. Had Simeon ten Holt, zoon van de kunstschilder Henri ten Holt, zijn noten nog bestemd voor vier piano's, intussen is het aantal bezettingen waarin diezelfde noten tot klinken kwamen ontelbaar. Cello-octet, saxofoons, xylofoons, beiaard, symfonieorkest, *you name it*. 'Mijn composities krijgen vorm zonder een vooropgezet plan', zei Ten Holt. 'Ze zijn als het ware de reflectie van een zoektocht naar een onbekend doel', vervolgde hij filosofisch. De grondslag voor zijn muziek noemde hij 'een genetische code'. Tijd, geduld en discipline vormen de noodzakelijke voorwaarden om die code productief te maken. Muzikale celdeling genereert vorm, structuur, toonduur, speeltijd en vertakt zich in allerlei instrumentaties. De perceptie van deze zich voortplantende code wordt voortdurend verstoord door menselijke tekortkomingen of je eigen wil. Luisteraars laten zich afleiden, musici kunnen een dip krijgen in hun concentratie. Maar plotseling ontstaan er momenten van helderheid en vitaliteit en blijkt dat alle moeite loont. 'En dan, wast en polijst de zee, en kristalliseert de tijd...', sprak poëtisch de componist, geboren en getogen aan zee. Tienduizenden cd's van het werk vlogen over de toonbank. In 2001 stond de teller al op 15000 en ontving éminence grise Ten Holt nog een 'gouden plaat'. Nu is het aantal mensen met een cd-speler steeds dunner gezaaid en volgt een waterval aan downloads, streamings en gelukkig ook nog steeds live-concerten, ligconcerten en happenings rond de *Canto ostinato*. De lengte van het werk is variabel, van een uur tot vele uren.

## Alle kleuren van de regenboog

Panta rhei waar het *Canto ostinato* betreft, alles stroomt, zowel de muziek als de ontvangst, als de mindset van de luisteraar, want dit is een werk, heilzaam als bronwater of de Turkse stoombaden van de Hamam. Aart Bergwerff en Kadir Sonuk slaan bruggen met deze cyclische klanken tussen oost en west, tussen het orgel van de protestanten en de wervelende dans van de derwisjen uit de Islam.

Of nee, dit duo gaat nog verder! Waar de derwisjen een zwarte mantel dragen, afgelegd als de dans begint, symbool voor de zwarte aarde afgeschud bij wederopstanding uit het graf, draagt Sonuk alle kleuren van de regenboog, omhelst hij alle geloven, geaardheden en gezindten. Waar derwisjen hoge vilten hoeden dragen als vanitas-symbool voor de grafsteen waar ze ooit onder zullen komen te liggen, danst Sonuk met ontbloot hoofd, draagt hij geen külah en draait zijn fontanel in alle openheid.

Toen wij nog heidense barbaren waren, kende het Midden-Oosten al observatoria, universiteiten en algebra. De derwisjen dansen in groepen en volgen het patroon van sterren en planeten. Een choreografisch planetarium. De tennure, hun rok, waaiert uit terwijl ze om hun as draaien. Ze dragen een jas met lange mouwen, de destegül. Aanstichter van de traditie is Roemi. Zijn identiteit was een orgelmixtuur van verschillende oosterse registers: Perzisch, Oezbeeks, Turks. Van moeders kant had Roemi zelfs Arabische wortels. Het bloed van vele Moslimvolkeren stroomde hem door de aderen. De dichter wist het tot uitdrukking te brengen in een taal zonder grenzen, die wereldwijd weerklank vond. Het duurde geruime tijd eer deze Djalâluddin Roemi zich volledig overgaf aan mystiek en devotie. Aanvankelijk leefde hij het praktische bestaan van een docent aan de universiteit, het instituut dat wij aan de moslims te danken hebben. Kantelpunt was het jaar 1244. Slams at-Tabriz was de muze die zijn leven voorgoed veranderde.

## Een queeste naar het hogere

'Dit is liefde: hemelwaarts te vliegen, in elke ademtocht honderd sluiers te verscheuren, bij de eerste inademing de ademhaling te stoppen, bij de laatste stap zonder voet te gaan', dichtte Roemi. Zijn zoektocht was een queeste naar het hogere. 'Deze wereld als onzichtbaar te beschouwen, je eigen *zien* niet meer te zien.' Volgens de legende zocht hij de extase door om zijn as te draaien, terwijl hij de naam van de allerhoogste herhaalde. Zijn volgelingen gingen ermee door. Ze dansten op Roemi's tombe, elke donderdag. Hun bewegingen verwezen naar de baan van de sterren, in een streven naar mystieke vereniging met Allah in kosmische harmonie. Hun witte kleed stond symbool voor de rouw voor hun meester. Hun zwarte mantel voor zijn tombe. Hun gekruiste armen bij aanvang voor de eenheid van god. Ze werden opgezweept en begeleid door de ney (fluit van rozenhout), de ud (Arabische luit), de

kamanche (vedel), kanun (citer) en trom. Hymnen (ilahi) wisselden zich af met geïmproviseerde stukken (taksim). Ziedaar de link met Simeon ten Holt! Hij beleefde als Roemi zijn moment van inkeer. Werd de Islam in de middeleeuwen vanuit het westen bedreigd door kruisvaarders en vanuit het oosten door de Mongolen, de tonaliteit kende in de jaren zestig en zeventig evenzeer haar vijanden. Opgegroeid in gestreng modernistische sferen, aan de hand genomen door zijn leermeester Jakob van Domselaer, werd hij vanaf 1949 al in de richting van tonaliteit geduwd door Arthur Honegger en Darius Milhaud in naoorlogs Parijs. Om hem heen floreerde het strenge serialisme, waarin de ratio de muzikale processen overheerst. Toen beleefde Ten Holt een openbaring. In opperste verbazing bevond hij zich op een dag 'in een steppenachtig landschap, gekarakteriseerd door een immense horizon, door uitgestrektheid, ruimte en tijd, en *last but not least*: door tonale centra en tonaliteit.' Die steppe, dat was zijn *Canto ostinato*. Première in 1979 op vier piano's, opgedragen aan Anneke van Dijk, programmeur bij Muziekcentrum Vredenburg. Nationale doorbraak in 1985 in het Concertgebouw, gevolgd door verbreiding buiten de concertzalen in parken op pleinen en treinstations. Muziekcentrum Vredenburg deed een duit in het zakje met een concertserie gewijd aan zijn avondlange pianostukken. Na exploraties van elektronica in het Utrechts instituut voor sonologie en het aftasten van de mogelijkheden van de computer, kwam hij in zijn derde periode bij de piano terug. Je handen weten meer dan je hoofd, ontdekte hij opnieuw. 'Mijn handen kunnen dingen grijpen waar mijn geest niet bij kan. Ik geloof in mijn handen. Dankzij hen verkeer ik in het duister, grijpend naar een werkelijkheid die ik (als belichaming daarvan), slechts ervaar als een sterrennevel, als een sensatie.'

De partituur is opgesteld als een route voor uitvoerders. Ze kunnen naar believen van schots naar schots springen en zich voort laten drijven richting het ongrijpbare. Het aantal spelers is ongelimiteerd, evenals de totale lengte, het aantal herhalingen van de afzonderlijke secties. Al die vrijheid betekent ook verantwoordelijkheid. De verantwoordelijkheid voor het eindresultaat legt Ten Holt in handen van de musici. Zijn *Canto ostinato* is de opmars van tonaliteit na de dood van tonaliteit, als de wederopstanding uit zijn graf van Roemi. Tolerantie is de verantwoordelijkheid die wij zelf dienen te dragen voor kosmische harmonie in de samenleving, waarin alles en iedereen, iedereen en alles respecteert en laat bestaan.

Religie leidde en leidt veelvuldig tot oorlog. Aart Bergwerff en Kadir Sonuk tillen de mystieke ervaring over de geloofsgrenzen en bieden u dit wervelend alternatief. 'O, ziel! Waar vandaan komt die adem naar je toe? O, hart! Waar komt dat kloppen vandaan?', vroeg Roemi zich al vertwijfeld af...

Huib Ramaer

**Aart Bergwerff** studeerde orgel aan het Rotterdams Conservatorium, in Parijs bij Marie-Claire Alain en in Duitsland bij Harald Vogel. Zijn studie bij Alain in Parijs sloot hij af met het behalen van de Prix de Virtuosité. Hij won prijzen op orgelconcoursen te Brugge, Lausanne en Groningen. In 2003 werd hij onderscheiden met de zilveren medaille van de Société Académique 'Arts, Sciences et Lettres' vanwege zijn verdiensten voor de Franse orgelcultuur. Aan het Rotterdams Conservatorium, onderdeel van Codarts, Hogeschool voor de Kunsten, is hij hoofdvakdocent orgel. Als organist is hij vaak te gast bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest en bij de Philharmonie Zuid-Nederland. Als concertorganist treedt hij veelvuldig op in concerten en festivals in binnen- en buitenland. In 2012 maakte hij zijn debuut in het fameuze orgelfestival Toulouse-Les-Orgues in het Franse Toulouse. Aart Bergwerff is organist van de Grote-of O.L.V.-Kerk te Breda en daarmee de vaste bespeler van het monumentale Flentrop-orgel. Ook is hij cantor-organist van de Remonstrantse Gemeente/Arminius Rotterdam en bespeelt hij het unieke Steenkuyl-orgel in dit markante kerkgebouw.

Danser, zanger en fluitist **Kadir Sonuk** werd geboren in 1974 in Istanboel, de stad waar hij aan het conservatorium dans en fluit studeerde. In dezelfde stad debuteerde hij in 1987 met traditionele Turkse dans. Vanaf 1991 volgde hij lessen in traditionele dans bij vooraanstaande Russische dansers, onder wie Nodar Pliev, Kahraman Nerivov, Valeri Tanja en Rusian Bercov. In 1996 sloot hij zich aan bij de Istanbul Dance Company, waar hij ook les gaf. In 2001 werd hij uitgenodigd door het Internationaal Dans Theater te Amsterdam en verhuisde hij naar Nederland. Tot aan 2011 was hij als danser en choreograaf verbonden aan dit Theater. Gelijktijdig aan zijn loopbaan als danser studeerde hij klankregistratie en ontwikkelde hij zich tot klankregisseur. Van 2001 tot 2011 werkte hij veelvuldig met traditionele dansen van over de gehele wereld. In deze periode ontdekt hij in Egypte de 'Al Tannoura'-dans; het was een bijzondere ontmoeting aangezien deze dans een spirituele lading in zich draagt. Tegelijkertijd verdiepte hij zich in de filosofie van de Turkse soefies en zo ontstond het idee om beide te combineren. In deze periode ontmoette hij ook organist Aart Bergwerff, met wie hij samen de voorstelling van vanavond ontwikkelde: Oost ontmoet West, waarin muziek en dans elkaar op verschillende niveaus ontmoeten en de dialoog aangaan.

Het oorspronkelijk volgende concert in de serie Minimal Music: donderdag 11 april - Insomnio, is afgelast. Het volgende concert in deze serie: vrijdag 31 mei Ensemble Ictus - Collegium Vocale Gent & Suzanne Vega: Einstein on the Beach